

Dolderse Kroniek

5e jaargang nr. 3 - september 2002

uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Villa Chr. Pleines ca. 1910

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

5e jaargang nr. 3, september 2002

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

Bestuur

- Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BW Den Dolder.
tel. 030-2283082
- Secretaris: Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder.
tel. 030-2288252
- Penningmeester: Harm Sok, Hezer Enghweg 63,
3734 GN Den Dolder.
tel. 030-2287515
- Bestuurslid: Ria Efdée, Eekhoornlaan 33,
3734 GW Den Dolder
tel: 030-2283855
- Bestuurslid: Albert van Silfhout, Joh. van Duurenlaan 20,
3734 VD Den Dolder
tel: 030-2293522

Redactie

Mieke van der Ploeg
Ria Efdée
Harm Sok
Albert van Silfhout

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.
De contributie bedraagt 13.60 Euro per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester,
of op postrekening 7739816 t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**.

De homepage op internet van de vereniging is:
<http://www.geocities.com/albvs/dendolder>

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

Den Dolder, 100 jaar geleden tot leven geweld in een gebied met heide en zandverstuivingen. Behalve de tolgaarderswoning en het huis bij het spoor was er in de hele omgeving geen bewoning. In april 1902 werd door Christoph Pleines een begin gemaakt met de bouw van een zeepfabriek nabij de kruising Dolderseweg en de spoorlijn. Ook werd er een aantal woningen voor arbeiders gebouwd. De zeepfabriek werd eind oktober 1902 in gebruik genomen. Christoph Pleines was de eerste die deze omgeving geschikt genoeg vond om er zich te vestigen.

Daarna volgde de Willem Arntsz Stichting. Pleines kan dus eigenlijk gezien worden als de stichter van dit dorp, hoewel het pas in 1912 de naam Den Dolder kreeg. In de meeste steden en dorpen worden voor stichters een standbeeld geplaatst. Een borstbeeld van Christoph Pleines zou leuk staan in het parkje aan het begin van de Willem Arntszlaan. Hoe denken de leden daarover en wie neemt het initiatief? Laat het ons maar weten.

We beginnen dit nummer met het laatste deel over de "*Dolderscheweg*." Andres Fox treedt in het huwelijk neemt de tolninning van zijn moeder over en gaat in de tolgaarderswoning wonen. De kosten van het onderhoud aan de weg rijzen de pan uit. De tolgelden blijken lang niet genoeg te zijn om het onderhoud te kunnen betalen. Dus wordt er een beroep gedaan op de gemeente. Gelukkig klopt de Commissie van Administratie niet voor niets aan bij de gemeente Zeist.

Het volgende artikel is het vervolg over "Eene school met den Bijbel". Hierin wordt verteld hoe een juffrouw les geeft aan de school in Den Dolder, maar in Utrecht wil wonen. Dat wordt door het schoolbestuur niet geaccepteerd. Dus moet voor vervanging worden gezorgd.

Het laatste artikel gaat over het "Stille Hofje". Het is geschreven door de heer R.P.M. Rhoen, gemeentearchivaris in Zeist. Hij geeft weer hoe de begraafplaats in Den Dolder tot stand is gekomen.

Dolderseweg, aanleg en onderhoud (4)

Christina Foks *) heeft als tolgaardster in 1863 meer tolgelden ontvangen dan in 1862. Dat is begrijpelijk, want in 1862 was de tol nog niet het gehele jaar in gebruik.

Ontvangst

Tol over 1863	f	113,98
Bijdrage gemeente voor aandeel-		250,-

Totaal	f	363,98
--------	---	--------

Uitgave

Nadelig saldo	f	0,09
Advertentiekosten + doos	-	3,05
Druk en bindwerk	-	2,75
Belasting tolhuis	-	3,72
Onderhoud van den weg	-	28,21
Belasting tolhuis	-	3,72
Onderhoud van den weg	-	28,21
A.J. Kraan voor pomp	-	64,21
Aflossing aandeel	-	250,-
Zegel	-	0,69

Totaal	f	352,72
--------	---	--------

Voordelig saldo f 11,26

Ook dit jaar betaalt gemeente Zeist de aflossing van het aandeel. Er blijft daardoor een bescheiden positief saldo over.

Moeder Christina Foks heeft waarschijnlijk heimwee en wil weer terug naar Soesterberg. Andreas heeft inmiddels verkering met een meisje uit De Bilt die een paar maanden jonger is dan hijzelf. Het is Jannigje van der Brink, geboren 31 december 1842 te De Bilt. Er worden trouwplannen gemaakt. Christina ziet nu haar kans en meldt de Commissie van Administratie dat ze weer terug wil naar Soesterberg. De Commissie van Administratie moet nu zorgen voor een nieuwe tolgaarder, dus belegt zij een vergadering.

*)De naam Foks stond in de Burgelijkestand in Utrecht geschreven met een (k). Andreas schreef zijn naam altijd met een (x). De gemeente Zeist nam later deze schrijfwijze over.

"Vergadering van den 15 sept. 1864 gehouden op den Huize Zandbergen

Tegenwoordig waren de H.H.

Jonkh. W.K. Huijdecoper (voorzitter)

Jonkh. K.J.A.H. Ram van Bottestein

Mr. J.J.D. Nepveu

Mr. P.M. de la Court (secretaris)

De president opent de vergadering.

De notulen worden voorgelezen en goedgekeurd.

Overgaande tot vervulling van Tolgaarder ontstaan door het vertrek van vrouw Fox, wordt na enige woordwisseling daartoe benoemd A. Fox haar zoon, zullende voor weekhuur van het Tolhuis betalen 50 cent en daartegen genieten een tractement voor de waarneming van de Tol van 50 cent 's weeks.

President en secretaris worden tevens gemagtigd en verzocht een behoorlijke huurceduul dien overeenkomstig op te maken.

Wordt voorts in overweging genomen de zaak betreffende het gebruik van de houten pomp van het Tolhuis en besloten die te vervangen door eene ijzeren pomp met f 13,= toe te geven aan den aannemer.

De secretaris deelt mede:

1e Dat door Gijs van Doorn het onderhoud van den weg van 1 april 1864 tot 1 nov. 1864 aangenomen is voor f 40,=

2e Het timmer en metselwerk aan het tolhuis bedragen zal circa f 27,=

3e Het verfwerk circa f 25,=

Verder niets ter behandeling zijnde wordt de vergadering gesloten."

In bovenstaande brief wordt ook de naam van moeder Christina Foks met een (x) geschreven. Dochter Christina Foks heeft op 26 mei 1864 een betrekking gevonden in Driebergen en is daarheen verhuisd.

Andreas treedt op 7 oktober 1864 te Zeist in het huwelijk. Het jonge paar gaat wonen in de tolgaarderswoning. Moeder Christina Foks gaat met de drie jongste kinderen op 31 oktober weer terug naar Soesterberg.

Voor Andreas Fox moet een nieuw huurcontract worden gemaakt.

De ondergeteekende Andreas
Fox, barnevachter aan den
Nederlandschen Centraal-Spoor-
weg, bekent van de Commissie
van administratie over den Dol-
derschen weg in kennis te hebben
ontvangen en aangenomen het
volgandershuis op genaemden
weg, tegen den huurprijs van
vijftien Cent 2 stuks, zijk ver-
bindende gezegden huurprijs
ieder week getrouwd te zullen
worden in handen van den Heer
Penningmeester van genaemden
weg, in tevens, om ten allen
tijde bij eerste aanzegging oec
bedoelde Commissie gevently
en zonder enige tegenspraak
de gezegde woning te zullen
ontrenten en meder in goeden
staat op leveren.

Heist, den 31 October 1864.

A. Fox.

De tolopbrengsten stijgen geleidelijk maar ook de onkosten aan de weg. Zodra er een positief saldo ontstaat gaat de gemeente de toelage voor het aflossen van het aandeel verminderen.

In 1865 is de tolopbrengst f 133,27½ slechts f 18,-- hoger dan het voor-
gaande jaar. Nu verlaagt de gemeente de bijdrage voor het aflossen van
het aandeel van f 250,-- naar f 186,--. Daar heeft ze recht toe. Daardoor
ontstaat een positief saldo van slechts f 0,69 ½

Als men de toltarieven in ogenschouw neemt, dan komt men op een ge-
middelde van ongeveer 5 cent per vervoermiddel. Dat betekent bij een
inkomsten van f 133,-- , dat jaarlijks 2660 karren of iets dergelijks de tol
passeerden. Voetgangers zijn daar niet bij. Deze konden gratis de tol pas-
seren. Het verkeer over de "Doldersche weg" was voor die tijd toch aan-
zienlijk.

In 1867 overlijdt Jhr. Bosch van Drakestein. Zijn plaats als lid van de
Commissie van Administratie wordt ingenomen door de Heer J.A. Staal
van Huize Staalwijk aan de Soestdijkerweg. Nauwelijks heeft hij zitting
in de commissie of hij laat weten dat het onderhoud aan de weg hem ter
harte gaat. Hij neemt gelijk het woord:

"De Heer Staal vraagt of het niet mogelijk zoude zijn dat gedeelte van
den weg tusschen de eigendommen van Mevr. Steengracht waarover uit
de Duinen altijd zoveel Zand waait, met klinkers of keyen te bestraten;
hierover volgt eene beraadslaging waaruit blijkt het groote bezwaar
tegen deze zeker wenschelijke zaak is, de toestand van de finanties daar
zulks eene aanzienlijke som zoude kosten, die daaraan voor als nog niet
kan besteed worden, en neemt de secretaris op zich eene poging aan te
wenden bij Mevr. Steengracht of zij op haar terrein langs de weg ook
eenige voorzieningen wil daarstellen tegen de bestaande zand verstuiving."

Het is niet bekend welk gedeelte van de Doldersche weg hiermee
bedoeld wordt, want vanaf het huidige kruispunt Dolderseweg-
Hertenlaan-Vossenlaan tot aan de Soestdijkerweg waren de gronden aan
beide zijden van de weg toen eigendom van mevrouw Steengracht.

De heer Staal is een geregelde gebruiker van de weg. Hij wil zich graag
abonneren tegen een gemiddelde som, maar de andere heren van de
commissie voelen daar niets voor, dus wijzen zij tijdens een commissie-
vergadering zijn verzoek af.

In de zeventiger jaren gaan de gemiddelde tolopbrengsten weer omlaag tot het dieptepunt in 1874. De tolopbrengst is dan slechts f 63,69 terwijl de onderhoudskosten aan de weg stijgen naar f 184,30 daarbij komt nog het bedrag voor het aflossen van het aandeel, zodat de totale uitgaven f 434,30 bedragen. Dat is het hoogste bedrag aan onderhoud sinds de aanleg van de weg. Het saldo wordt daardoor f 120,61 negatief. Ondanks dat de aflossingen van het aandeel steeds door de gemeente Zeist zijn betaald, ziet de commissie geen kans om met de tolopbrengst de weg redelijk te kunnen onderhouden. In 1875 deelt de penningmeester, Jhr. K.J.H.A. Ram van Bottestein, tijdens een commissievergadering mee dat:

"Mede met het oog op het aanzienlijk en steeds groeyend tekort in kas, veroorzaakt door de minder opbrengst van de Tol, het niet mogelijk zal zijn in het jaar 1875 de gewone aanvoer van grind voor den weg te doen plaatshebben, waardoor eene uitgaaf van plusminus f 50,-- zal gewonnen worden, maar hij vreest daardoor den weg aanzienlijk achteruit zal gaan en in eene slechte toestand zal komen; waarom hij in overweging geeft zich te wenden tot gemeente Zeist aan dezelve de toestand kenbaar te maken, haar er op te wijzen, zij bij de concessie van den weg op zich heeft genomen het deugdelijk onderhoud van den weg te garanderen en daarom van haar te verzoeken voor 1875 eene subsidie van f 50,--. Na eenige discussie wordt daartoe besloten."

De gemeenteraad gaat akkoord met de gevraagde subsidie van f 50,-- voor het jaar 1875. Maar ook de jaren daarna wordt een subsidie gevraagd en verleend. De onderhoudskosten stijgen met de jaren. Daarom wordt in 1879 aan de gemeente Zeist gevraagd de inmiddels jaarlijkse extra bijdrage te verhogen tot f 75,--. Ook daar gaat de gemeenteraad mee akkoord. Het kasboek over het jaar 1880 wordt afgesloten met een negatief van f 160,97

De wegen in de provincie worden regelmatig gecontroleerd door een inspecteur van de Provinciale Waterstaat. Deze meldt dan de tekortkomingen aan Gedeputeerde Staten van Utrecht. Vervolgens worden deze tekortkomingen dan gemeld aan de beheerders van deze wegen. Gedeputeerde Staten van Utrecht melden op 29 april 1881 dat de "Doldersche weg" ondanks dat er het dubbele aan onderhoud is besteed, in vergelijking met voorgaande jaren, nog steeds niet in een voldoende staat van onderhoud is:

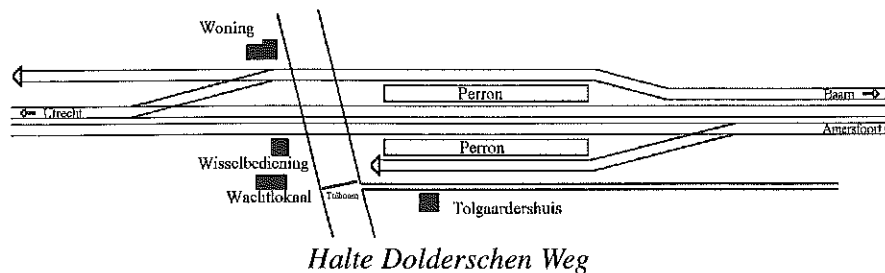
"Wij doen U daarbij tevens opmerken dat, niettegenstaande daaruit gebleken is, dat in 1880 meer dan het dubbel van de onderhoudskosten over het jaar 1879 aan onderhoud van den weg is ten koste gelegd, den weg echter volgens een bij ons ingekomen ambtsberigt van den Hoofd Ingenieur van den Waterstaat in het 8e district nog geenzins in voldoende staat van onderhoud verkeert zodat verbetering daarin wenschelijk is te achten."

Steeds wordt er meer uitgegeven voor het onderhoud aan de weg. Maar elk jaar meldt de "Hoofd Ingenieur van den Waterstaat" dat het onderhoud niet voldoende is. In 1882 word een extra subsidie aan de gemeente gevraagd van f 400,--. Jaarlijks wordt vanaf 1882 door de gemeente een extra subsidie verleend die varieert van f 100,-- tot f 400,--.

Vanaf 1897 worden de tolopbrengsten hoger. De oorzaak is dat bij de halte Dolderscheweg door de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij een laad- en losplaats is aangelegd aan de noordzijde van de spoorlijn. Deze is op 27 juni 1897 in gebruik genomen. Er is daardoor een toename van het verkeer vanuit Zeist te bemerken. Al dat verkeer naar de laad- en losplaats moet de tol passeren. Ook neemt het verkeer vanuit het noorden toe. Dit passeert niet de tol, maar maakt wel gebruik van het noordelijke gedeelte van de weg. Juist dit gedeelte van de weg vraagt, doordat het gebied enigszins lager ligt, meer onderhoud dan het zuidelijke gedeelte. In rapporten van de Provinciale Staten van Utrecht wordt steeds melding gemaakt dat op dit laatste gedeelte van de weg door de slechte afwatering kuilen ontstaan. Waterplassen worden door het verkeer steeds dieper tot de weg onbegaanbaar wordt. De Commissie van Administratie zoekt naar een oplossing om ook dat verkeer tolplichtig te maken. Een mogelijke oplossing zou zijn een tweede tolboom te plaatsen aan de noordzijde van de spoorlijn of tenminste ten noorden van de laad- en losplaats zodat al het verkeer naar deze plaats ook tolplichtig wordt. Terwijl men daar over nadenkt ontvangt men een ander verzoek.

Door een nieuwe maatschappij, de "Utrechtsche Locaalspoorweg Maatschappij" wordt een plan ontwikkeld om een spoorlijn aan te leggen van Soesterberg via Soest naar Baarn. Met Soesterberg wordt het huidige Soestduinen bedoeld. Ook dat is niet correct, want de lijn wilde men laten beginnen bij de "Stopplaats Doldersche weg" en daarna een

flink eind de bestaande lijn richting "Soesterberg" volgen en dan afbuigen naar Soest en Baarn. Bij de Halte Dolderseweg wil men de Dolderseweg kruisen. De directeur van de Utrechtsche Locaalspoorweg Maatschappij vraagt op 10 augustus 1897 daarvoor aan de Commissie van Administratie van de Doldersche weg toestemming.



Halte Dolderschen Weg

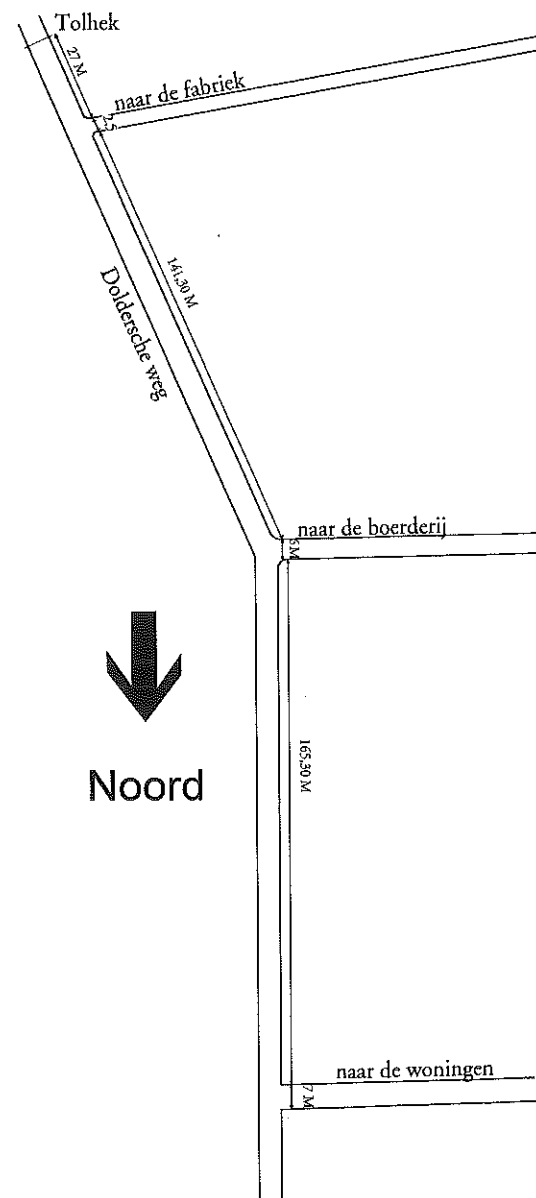
De Commissie van Administratie gaat akkoord met het voorstel. Zij vindt wel dat er dan een tweede tolboom moet komen. Deze moet dan geplaatst worden aan de noordzijde van de los- en laadplaats. Verder stelt zij voor, omdat de beide tolbomen wat ver uit elkaar staan, de vrouw van de spoorwegwachter de tol te laten innen tegen een pacht van f 75,- per jaar. Beide partijen gaan daarmee akkoord.

Ook gaat de Commissie van Administratie op 6 mei 1898 akkoord met de bouw van een dubbel woonhuis en een seinhuis direct bij de overweg.

Per 1 juli 1898 gaat de vrouw van telegrafist-wisselwachter, mevrouw Van der Mark, de tolgeden innen. Tijdens de vergadering van de Commissie van Administratie op 24 februari 1898 wordt het volgende gemeld.

"Onze tolgaarder Fox hebben wij aangezegd dat hij met 1 juli a.s. als zoodanig wordt ontslagen. Hij verzocht ons dringend voorlopig te mogen blijven wonen, hierop zal later eene beslissing worden genomen."

Voor Andreas Fox zit de taak er op. Dat is enige jaren eerder dan op het straatnaambord van de Andreas Foxlaan is vermeld. Hij mag nog in de tolgaarderswoning blijven wonen voor de huur van 50 cent per week, maar hij kan geen onderhoud van deze woning verlangen. Op 24 januari 1900 wordt de oude tolgaarderswoning met twee percelen grond (Sectie A nr. 896 en 897) verkocht aan Mejuffrouw H. Bahlmann uit Bussum voor de prijs van f 250,-. Eind maart van dat jaar wordt door Andreas Fox de huur van de tolgaarderswoning beëindigd en verlaat hij deze.



Tekening behorende bij het verzoek van de Hr. Pleines.

De heer Chr. Pleines uit Amersfoort heeft tussen april en oktober 1902 een zeepfabriek gebouwd aan de Dolderseweg. Ook heeft hij een grindweg aangelegd en daaraan een zestal dubbele woningen laten bouwen. In het veld tussen deze woningen en de fabriek heeft hij een boerderij laten verrijzen. Nu vraagt hij op 11 mei 1903 aan de Burgemeester en Wethouders om drie wegen te mogen aansluiten op de Dolderseweg. De eerste weg werd als grindweg aangelegd naar de zeepfabriek van Pleines. Dit is de huidige ingang van de Remia. De tweede weg gaat naar de boerderij en werd aangelegd als zandweg, maar later verhard met sintels vermengd met as en kolengruis van de fabriek. Daarom werd deze weg ook wel het zwarte weggetje of boerenweggetje genoemd. Dit is het huidige pad tussen de huizen aan de W. Arntszlaan en de Dr. Ramaerlaan. De derde weg gaat naar de huizen die Pleines heeft laten bouwen. Deze werd als grindweg aangelegd zoals toen ook de Dolderseweg was en is de huidige Pleineslaan. De Commissie van Administratie gaat akkoord.

Op 19 mei 1904 deelt de secretaris/penningmeester van de Commissie van Administratie de vergadering mede, dat hij i.v.m. zijn leeftijd, ontslag neemt. Aangezien niemand van de commissarissen of aandeelhouders bereid is deze taak op zich te nemen en ook daarbuiten niemand is gevonden, besluit de vergadering de gemeente te vragen de weg in beheer en onderhoud over te nemen. De Commissie van Administratie ontvangt daarover op 18 oktober 1904 van de gemeente de volgende brief:

"Naar aanleiding Uwer hiernevens vermelde missive hebben wij de eer U te berichten, dat de gemeenteraad in zijne vergadering van 11 dezer besloten heeft de Doldersche weg met ingang van 1 januari 1905 in beheer en onderhoud te aanvaarden."

De moeilijke taak van de Commissie van Administratie wordt nu beëindigd. Zonder de steun van de gemeente Zeist had ze deze niet kunnen uitvoeren. De tolopbrengst in deze gehele periode was slechts f 4361,83. De gemeente heeft vanaf 1862 t/m 1904 f 5638,17 betaald aan het uitkeren van de aandelen en f 10399,65 als extra ondersteuning. De totale inkomsten bedroegen (dus tolgelden en gemeentelijke bijdragen) f 20399,65. De tolopbrengst was daarvan nog geen 22%.

Harm Sok

Eene school met den Bijbel (3)

"Verslag van de vereeniging "Eene School met de Bijbel", gevestigd aan de Doldersche Weg, gemeente Zeist, Loopende vanaf de oprichting 2 April 1906 tot 27 Augustus 1907.

Waarde Vrienden,

Het is mij aangenaam heden voor het eerst verslag te mogen uitbrengen over het tydperk dat verstreken is sedert de stichting onzer Vereeniging."

Zo begint het eerste (getypte) jaarverslag van de vereniging, opgemaakt op 31 januari 1908. De meeste wetenswaardigheden in dit verslag stonden al vermeld in de notulen van de bestuursvergaderingen; een enkel punt is wel vermeldenswaard.

"Aanvankelijk begon de school met 46 kinderen, en ofschoon na het eindigen van het schooljaar eenige kinderen de school verlieten omdat zy ... uitgeleerd waren, nu gaan er 54 kinderen ter school, zoodat daarin vooruitgang valt waar te nemen."

Op de tweede bestuursvergadering van 27 augustus 1908,

"brengt den Heer Pleines ter sprake de inkoop som voor het pensioen van den Heer Schuutmaker, die hem daarover heeft gesproken, en wordt daarom besloten die niet voor hem te betalen. Als een tegemoetkoming in die som en als een bewijs dat zijn werk hier op prys wordt gesteld, wordt hem evenwel een gratificatie van f 25,-, voor dit jaar, toegekend."

Het jaarverslag van 3 september 1908, over de periode van 27 augustus 1907 tot 27 augustus 1908 vermeldt niets memorabels. In dit jaarverslag zijn echter ook de notulen opgenomen, althans zodanig worden ze genoemd.

"Voorts verdient nog vermelding, dat het Hoofd der school elders solliciteerde, doch gelukkig voor ons niet werd benoemd. Als een bewys, dat zyn werk hier op prys werd gesteld, werd hem een gratificatie toegezonden."

Op de algemene vergadering van 3 september 1908,



Klas uit 1929

"vraagt de Voorzitter of er ook iemand op of aanmerkingen heeft betreffende het onderwijs, waarop niemand zich aanmeldde. Doch toen dezelfde vraag gedaan werd betreffende het handwerkonderwijs, komen de tongen los. Van alle kanten komen klachten. Poppenjurken, kousen, hemdjes en broekjes, alles komt, figuurlijk gesproken, ter tafel en niets van dit alles is goed. De Voorzitter deelt mede dat hij reeds met de juffrouw over een en ander heeft gesproken, dat elk kind maar medebracht wat dat kind of de ouders goed vonden. Bestelde zij b.v. een kind om naaiwerk mede te brengen, dan kwam zij met breiwerk of omgekeerd. Hij dringt er op aan dat de ouders hiermede rekening zullen houden. Nog werden klachten geuit als deze: De kinderen moeten met het werk bij de juffrouw komen, in plaats dat zij naar de kinderen gaat. Het eene kind wordt door de juffrouw geholpen, het andere niet. De juffrouw verknijpt de zaken, enz.

De Heer Schuitmaker zegt dat de schoolopziener op school is geweest en zeer tevreden was over het onderwijs. Wat het handwerk onderwijs betreft, dat de school er niet is voor het gezin, maar dat het kind ter school gaat om te leren (juist!) en dat dus niet de ouders, maar de juffrouw moet beslissen wat de kinderen zullen maken.....

Mej. van den Berg komt ter vergadering en weerspreekt of verklaart verschillende klachten, ook klaagt zij erover dat er Zaterdags zo weinig kinderen komen. Zeer wordt er op aangedrongen om ook dan de kinderen te zenden."

Bijna een jaar later, op 19 juli 1909, vindt de eerstvolgende vergadering plaats. Andermaal komt mejuffrouw Van den Berg ter sprake.

"De onderwijzeres, Mej. van den Berg heeft aangevraagd om in Utrecht te mogen gaan wonen, voornamelijk om hare moeder te kunnen ondersteunen. Na eenige bespreking blijkt dat het bestuur er niet voor is, doch in aanmerking nemende de reden waarom de aanvraag gedaan wordt, stelt de secretaris voor het haar voor een half jaar toe te staan, waarna dan beter over de bezwaren kan geoordeeld worden, Dit voorstel wordt aangenomen met twee stemmen tegen, echter onder de uitdrukkelijke bepaling dat zij niet reeds met den trein van eenige minuten voor vier van den Dolderschen Weg naar Utrecht mag vertrekken."

Een jaar later, in de bestuursvergadering van 27 juli 1909, vindt inderdaad de evaluatie plaats.



De Heer A. Lasterle. Hoofd der Chr. School te Den Dolder, gemeente Zeist, vierde op 1 juli zijn 40-jarig onderwijzers-jubileum. De jubilaris begon zijn loopbaan te Arnhem; was daarna achtereenvolgens onderwijzer te Renkum en Wageningen; vertrok in 1904 als hoofd naar Marken en kwam in 1911 naar Den Dolder, waar hij zich nog met frissche krachten aan de jeugd wijdt.

Door den secretaris wordt voorgelezen een brief van Mejuffrouw B. van den Berg, waarin zij te kennen geeft wel met den trein van 3.57 naar Utrecht te zullen vertrekken, indien haar werk niet het tegendeel eischt. Daar haar de vergunning om in Utrecht te gaan wonen (zie vorige notulen) gegeven werd onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat zij niet reeds met dien trein zou gaan, wordt besloten om de vergunning in te trekken, zoodat zij na de vacantie weder hier moet woonachtig zijn. Voorts wordt den secretaris opgedragen de Heer Schuitmaker te verzoeken de school niet voor vier uur te doen eindigen. De kinderen van De Bilt kunnen dan zooveel eerder van school gaan als noodig is om de trein van 3.57 te halen."

Twee maanden later is de algemene vergadering.

"Aanwezig zijn 16 leden. De secretaris leest op verzoek van den Voorzitter Psalm 126, waarna de Voorzitter voorgaat in gebed.....

Op de Rijkspostspaarbank staat ten name der Vereeniging een bedrag van f 253.65 ingeschreven.

De Voorzitter merkt nu op dat het bestuur een fout heeft begaan, daar volgens de statuten elk jaar 3 bestuursleden moeten aftreden en dit tot heden nog niet heeft plaats gehad. Het lot wijst uit dat de Heeren Prang en van der Meij aan de beurt van aftreden zullen zijn, en stelt het bestuur tot candidaten de aftredenden en de Heeren H. van der Meij en H. Poll. Na een herstemming tusschen de Heeren W. van der Meij en H. van der Meij, worden de aftredenden herkozen verklaard. Het volgen jaar zijn aan de beurt van aftreden de Heeren G. van Drie en W.B. Schouten."

De schrijver van het jaarverslag met betrekking tot het school jaar 1908 - 1909 beperkt zich tot een heel kort verslag.

"Het derde jaarverslag van onze schoolvereeniging kan zeer kort zijn, daar zich in het afgelopen jaar in ons vereenigingsleven al heel weinig bijzonders heeft voorgedaan."

Mejuffrouw Van den Berg is het gedoe rond haar persoon kennelijk zat; dit kan de reden zijn voor het schrijven van de brief van haar die in de vergadering van 23 mei 1910 door de secretaris wordt voorgelezen,

"waarin zij eervol ontslag vraagt wegens hare benoeming te Hilversum

en wel liefst met ingang van 1 Juli of 1 Augustus. Besloten wordt dit ontslag te verleenen met ingang van 1 september a.s. of zooveel eerder als hare eventueele opvolgster in functie zal kunnen treden, hetwelk de secretaris haar schriftelijk zal mededeelen. De volgende advertentie zal 3 maal in Onze Vacatures worden geplaatst, nadat besloten is dat de pensioenbijdrage niet 2% maar 2 plus half % zal bedragen.

"Doldersche Weg"

Het bestuur der school met den Bijbel te Doldersche Weg, Gem. Zeist, lijn Utrecht - Amersfoort, vraagt een onderwijzeres met akte N.H., Ned. Herv. Salaris f 600.- f880.- en 2 plus half % pensioenbijdr. Dienstjaren elders tellen mede. Brieven a.d. secretaris W.B. Schouten, Lage Vuursche tot uiterlijk 10 juni a.s."

Op de bestuursvergadering van 13 juni worden de sollicitatiebrieven besproken.

"De Heer Schuitmaker leest op verzoek de ingekomen sollicitatiebrieven voor, zijnde 19 stuks. Een 6tal hiervan worden uitgezocht en besloten die te bezoeken of alhier proefles te doen geven. Het elders bezoeken zal geschieden door de Heeren Pleines en Schuitmaker."

De heren Pleines en Schuitmaker laten er bepaald geen gras overgroeien, want al op 21 juni 1910 doen zij verslag van "hunne bevinding."

"Het eerst werden bezocht Mej E. Gotz van der Vet te Schoonhoven en Mej. S. Verkou te Bodegraven die geen van beiden voldeden. Daarna werd bezocht Mej. J.H. Schipper te Het Loo, die een uitstekende onderwijzeres bleek te zijn, doch 31 jaar oud. De gezusters Hendriks te Kampen, die ook bezocht werden, kwamen mededeelen dat zij de sollicitatie introkken, wegens het verplicht zijn aan den Dolderschen weg te wonen. Mej. J.W. Vrijkamp te Vianen en Mej. A. van Amstel, die beiden reeds hier waren geweest, werden verzocht alhier proefles te komen geven, waarbij ze goed voldeden, ofschoon het algemene gevoelen was dat Mej. van Amstel bovenaan stond. Besloten werd den Heer Schuitmaker naar Heemstede af te vaardigen om nog eens onderzoek te doen, naar Mej. van Amstel, inzonderheid wat betreft de Nuttige Handwerken. Hij deed hiervan (twee dagen later) een bijzonder gunstig verslag, zoodat met algemeene stemmen besloten werd aan onze school

te benoemen, Mej. A. van Amstel te Heemstede en wel met ingang van 1 juli a.s.....

Besloten werd om in de akte van aanstelling op te nemen dat de onderwijzers zonder toestemming van het bestuur niet elders mag gaan wonen, terwijl zij des Zondags om de 4 of 5 weken op de Zondagschool behulpzaam heeft te zijn. Nog wordt besproken de regeling van de lessen in handwerken en daaromtrent besloten a.s. Donderdag 30 Juni met de nieuw benoemde onderwijzers te vergaderen."

Nuttige handwerken had toentertijd een hoge prioriteit. De lagere school bereidde immers de meeste meisjes voor op het huishouden.

Rob Haars

De begraafplaats "Het Stille Hofje" in Den Dolder

De Duitser Christoph Pleines (1857-1936)¹, in 1901 werd hij tot Nederlander genaturaliseerd, richtte in 1889 in Amersfoort een zeepfabriek op. Nadat zijn fabriek in die stad in 1902 was afgebrand, begon hij in hetzelfde jaar nog opnieuw in Den Dolder. Toentertijd sprak men nog over "aan den Dolderscheweg". De gronden in Den Dolder had hij gekocht van de bankier A.A.H. Boissevain, eigenaar van de buitenplaats "Prins Hendriksoord" te Lage Vuursche.

De fabrieksterreinen c.a. besloegen een oppervlakte van tachtig hectaren. Het bedrijf fabriceerde zeepoeder, zachte zeep, toiletzeep en huishoudzeep. Hij was de eerste fabrikant, die met zeepoeder op de markt kwam. De productie bedroeg in 1914 15 miljoen pakjes van een kwart kg. Het bedrijf had in 1914 130 à 140 man personeel in dienst. Zijn gedeponeerd fabrieksmerk was "De Duif". De naam van zijn bedrijf luidde: "Chr. Pleines stoom-zeepfabrieken".

Het gebied waar Pleines zijn fabriek had opgericht, lag midden op de heide en van enige bebouwing was toen nog geen sprake. Hier stichtte hij een nieuwe kolonie.

1) Op initiatief van de Historische Vereniging Den Dolder brachten enkele familieleden uit Duitsland in 1999 een bezoek aan Den Dolder.

Hij bouwde voor zichzelf aan de Dolderseweg een villa (gesloopt in 1962, Rh) en voor zijn arbeiders een twaalfstal huizen (nu genummerd Pleineslaan 1-23, Rh), en een boerderij, "Nieuw Transvaal" geheten, met een bakhuis erbij. Een panoramafoto uit 1914 laat een deel van de nieuwe kolonie zien. Voorts zorgde hij voor onderwijs voor de kinderen van zijn arbeiders. Hij verleende zijn medewerking aan de oprichting van een Christelijke school aan de Dolderseweg, die in 1906 werd geopend. Voorts liet hij een fabrieksruimte geschikt maken voor protestantse godsdienstbijeenkomsten, die op zondag werden gehouden. Hij was behalve een industrieel ook een echte filantroop. In een ambtelijk stuk uit 1922 wordt over wat hij in Den Dolder tot stand had gebracht het volgende vermeld:

"Grootsch, zoowel wat massaliteit der fabrieksgebouwen betreft, als aantal nevengebouwen, woningen en rianten aanleg der terreinen."

Over zijn persoon wordt gezegd:

"Gunstig [bekend], zoowel wat belooning en huisvesting van het personeel betreft, als zorg voor en verpleging van zieken, het geven van verloftijden, wintervoeding van de van elders komende arbeiders enz. Stakingen kwamen niet voor."

Als bijzonderheid staat in dat stuk nog vermeld:

"De opleving en bloei van een eertijds afgelegen en vrijwel onbewoond gedeelte der gemeente, is mede aan hare vestiging te danken geweest."

Men kan hem de stichter van het huidige Den Dolder noemen. In 1909 ontving hij voor zijn fabriek het predikaat "Koninklijk" en noemde hij zijn bedrijf "Chr. Pleines, Koninklijke Zeepfabrieken". In 1917 zette Pleines zijn bedrijf om in een naamloze vennootschap, de N.V. "Koninklijke Zeepfabrieken de Duif". Deze vennootschap verkocht in 1918 haar eigendommen aan de "Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda" te Gouda. De naam van de naamloze vennootschap werd gewijzigd in "Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines". In 1922 werd aan deze vennootschap het predikaat Koninklijk verleend. Later werd deze naamloze vennootschap een onderdeel van het Unilever-concern. Pleines vertrok in 1918 uit Den Dolder. Eerst vestigde hij zich in Baarn, maar later in Schaan (villa "Sophia") in het vorstendom Liechtenstein.²

2) zie noot blz. 20

Aanleg van de begraafplaats

Het nieuwe op de heide ontstane gehucht lag minstens anderhalf uur lopen van Zeist af. Pleines vroeg op 28 oktober 1903 aan het college van burgemeester en wethouders vergunning voor de aanleg van een begraafplaats aan de Dolderseweg. De afstand tot die weg bedroeg negen meter. Hij wilde de begraafplaats aanleggen op ongeveer 375 meter afstand van de huidige Pleineslaan in noordelijke richting. Het stuk grond dat hij daarvoor gereserveerd had, mat dertig bij dertig meter. Om de begraafplaats zou een ijzeren hek worden geplaatst. Hij wilde de begraafplaats aanleggen *“voornamelijk om eventueel zijn personeel of leden van zijn gezin, aldaar te begraven”*.

Verder schreef hij in die brief: *“Eventueel kunnen desgewenscht ook naburige bewoners op deze begraafplaats worden begraven n.l. tegen betaling van de daaraan verbonden werkelijke kosten.”*

Hij kreeg op 3 november al toestemming om op de door hem aangegeven plaats een particuliere begraafplaats aan te leggen. Enkele maanden later, op 1 februari 1904, verzocht hij het college van burgemeester en wethouders weer om een vergunning voor het aanleggen van een begraafplaats. Het terrein waar hij de begraafplaats nu wilde aanleggen, lag op circa 215 meter afstand van de twaalf arbeiderswoningen en de afstand tot de Dolderseweg bedroeg circa 358 meter. Het perceel grond was iets kleiner, namelijk 29 x 29 meter. Hij zegde toe het terrein met een ijzerdraadhek te omrasteren. Waarom hij dit terrein wilde bestemmen *“om aldaar eventueel zijn personeel of leden van zijn gezin te begraven”* is onduidelijk. Waarschijnlijk waren de eigenaren van de naast gelegen gronden, de heren A.A.H. Boissevain en Bosch van Drakenstein, niet gelukkig met de keuze van het eerste terrein. Mogelijk verwachtten zij waardevermindering van hun gronden. Onder intrekking van de vergunning van 3 november 1903 werd de vergunning al op 2 februari verleend! Het perceel dat in het kadaaster aangeduid wordt als *“kerkhof”* (kadastraal bekend gemeente Zeist, sectie A, nummer 1625) had een totale oppervlakte van 1325 vierkante meters. Aan drie kanten werd de begraafplaats omgeven door een brede strook grond.

2) Volgens zijn achternicht M. van Hoogevest-Schut moest Pleines vanwege het feit dat hij niet akkoord wilde gaan met een bepaalde fiscale regeling, Nederland verlaten en mocht hij er niet meer terugkeren.



Het kerkhof aan de Pleineslaan.

Aan de noordzijde lag een dennenbos dat qua oppervlakte iets groter was, 1570 vierkante meter, en eveneens aan Pleines toebehoorde. De eigenlijke begraafplaats had een oppervlakte van bijna 850 vierkante meter. Tussen de woningen Pleineslaan 66 en 68 ligt het vier meter brede toegangspad naar de begraafplaats. Dit pad is ongeveer honderd meter lang. In 1904 werd de eerste dode op de nieuwe begraafplaats begraven. Niet zeker is of het de tweejarige Gijsberta Pol, een dochttertje van een van zijn arbeiders, overleden in Amersfoort op 27 mei 1904, of haar moeder Woutertje Pol-van Engelen, overleden in Zeist op 25 juni van hetzelfde jaar, er als eerste ter aarde werd besteld.

Het familiegraf van de familie Pleines

In zijn brieven aan de gemeente schreef hij dat hij de begraafplaats wilde aanleggen voor zijn personeel en voor leden van zijn gezin. De droeve betekenis van die woorden, zal hij misschien toen niet hebben vermoed. Zijn oudste zoon, Wilhelm Christoph, en zijn eerste echtgenote heeft hij hier ten grave gedragen. De zwartgranieten zerk die nu hun graf dekt, is niet de originele zerk, maar is van latere datum. Mogelijk is deze zerk in het begin van de jaren vijftig van de 20ste eeuw geplaatst.

Het grafschrift luidt:

*"Hier rusten Wilhelm Christoph Pleines. Geboren 1 juni 1890.
Overleden 20 oktober 1906.*

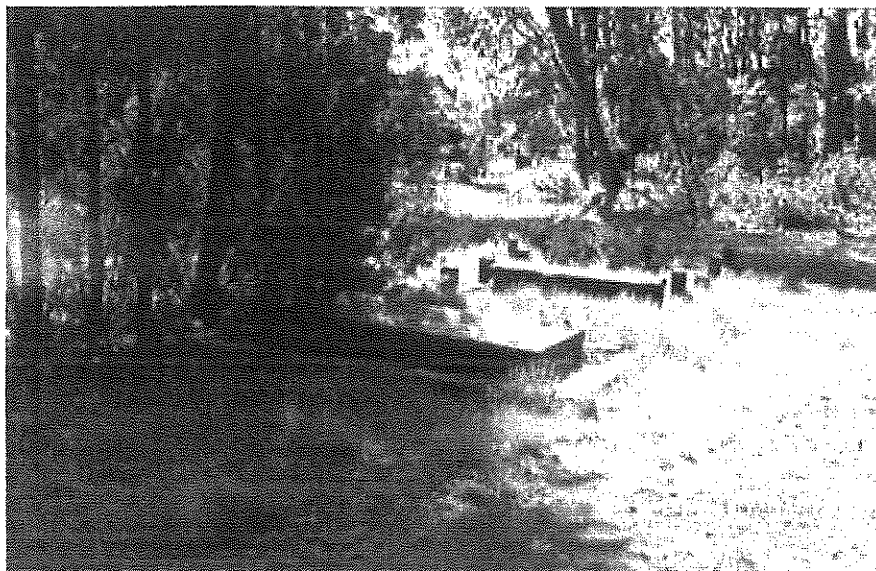
Het leven was hem Christus. Het sterven gewin. Filpp. 1:21"
en daaronder staat:

*"Adelheid Pleines geb. Prang. Geboren 29 oktober 1859.
Overleden 10 januari 1912.*

Ziet ik maak alle dingen nieuw. Openb. 21:5".

In het vak dat hij voor zijn gezin en familie had gereserveerd, liggen ook vier leden van zijn schoonfamilie begraven: (1) Wilhelm Prang, geboren 28 maart 1826, overleden 24 december 1907; (2) Wilhelm Prang, geboren 2 juni 1901, overleden 23 maart 1922; (3) Gerhard Prang, geboren 24 maart 1871, overleden 16 november 1940, en (4) Sibilla Köppers, geboren 11 mei 1875, overleden 14 mei 1965.

Pleines bracht in 1918 bij de oprichting van de "N.V. Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines" al zijn onroerende goederen in Den Dolder in, waaronder ook de begraafplaats. Kadastraal werd het perceel sectie A, nummer 1625 gesplitst in de nummers 2039 en 2040. Hij had wel het voorbehoud gemaakt, dat het gedeelte van de begraafplaats dat bestemd was tot begraafplaats van hem, zijn gezin en zijn familie (nummer 2040),



Familiegraf Pleines in Den Dolder

daarvan was uitgezonderd. Met wederzijds goedvinden was dat voorbehoud niet in de notariële akte opgenomen. De nieuwe eigenaresse droeg in 1919 het bedoelde gedeelte van de begraafplaats weer over aan Christoph Pleines. Die woonde toen nog in Baarn. De grootte van het perceel dat weer aan Pleines kwam, bedroeg 203 m². De "N.V. Zeepfabrieken de Duif, voorheen Chr. Pleines" verplichtte zich voor zich en voor haar opvolgers tot een duurzaam behoorlijk onderhoud van de paden op de begraafplaats, alsmede voor de omheining en het toegangshek van de gehele begraafplaats. Voorts werd bepaald dat Pleines, zijn familieleden en zijn opvolgers gebruik konden maken van de toegangsweg tot de begraafplaats. De sleutel van het toegangshek was in bezit van de naamloze vennootschap, maar zou hen te allen tijde ter beschikking worden gesteld.

De inrichting van de begraafplaats

Over de inrichting van de begraafplaats in de eerste decennia is weinig bekend. Zij was in ieder geval omgeven door een rasterwerk van twee meter hoogte, dat was wettelijk verplicht, en het bezat een afsluitbaar toegangshek. Het hek stond waarschijnlijk aan de oostkant. Bij het betreden van de begraafplaats lag het familiegraf van Pleines aan de linker hand. De begraafplaats was in vier vakken verdeeld, waarvan dus een vak gereserveerd was voor de familie Pleines. Een ander vak zou bestemd zijn geweest voor zijn werknemers en hun familieleden, weer een ander vak voor de bewoners van de buurtschap, maar die geen personeel waren, en het vierde vak voor bijzondere gevallen. De vakken waren van elkaar gescheiden door paden, in de akte uit 1919 "kruiswegen" genoemd. Er werd waarschijnlijk wel een begraafplaatsadministratie gevoerd, want volgens een opgave van 31 maart 1939 van de begrafenisondernemer J.W. van Zoeren uit Den Dolder werden er tot 15 juli 1937 64 lijken, namelijk van 24 volwassenen en van 36 kinderen en twee in het familiegraf van Pleines en twee in het familiegraf van Prang begraven. Het kan ook zijn dat Van Zoeren een inventarisatie op de begraafplaats heeft uitgevoerd, want in 1966 schrijft de Stichting Nederlands-Hervormde Kerk Den Dolder: "Wij beschikken echter over weinig of geen gegevens over de jaren, voorafgaande aan de overdracht." Op een schetskaartje uit 1938 staat aangetekend dat een vak half bezet is, een tweede vak voor een kwart en een derde vak onbezet is.

Het vak van de familie Pleines is daarbij buiten beschouwing gelaten. Over ruiming van graven is niets bekend. Vanaf de openstelling in 1904 tot 1932 werden op de begraafplaats in Den Dolder 62 personen begraven. Op 22 december 1932 werd G. van Luyn er als laatste begraven. In 1933 gaf de directeur van de N.V. Unilever te Rotterdam, die het bedrijf intussen had overgenomen, namelijk opdracht om geen teraardebestellingen meer toe te laten. Waar de doden uit Den Dolder daarna begraven werden, is bekend. In 1934 overleden in Den Dolder vier personen. Drie werden in Zeist op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Woudenbergseweg begraven en één in De Bilt. In 1935 overleden er tien personen, vier van hen werden in Zeist op de Nieuwe Algemene Begraafplaats, twee in De Bilt, twee in Utrecht, één in Amsterdam en één in Velsen begraven. Ondanks het verbod van de N.V. Unilever werden tussen mei 1936 en 15 juli 1937 toch nog twee personen er ter aarde besteld. Waarschijnlijk werden zij bijgezet in een bestaand familiegraf. De Willem Arntsz Stichting kreeg in 1911 verlof tot het aanleggen van een bijzondere begraafplaats op het terrein van de Willem Arntsz Hoeve in Den Dolder. In 1936 werd de vergunning ingetrokken, omdat er nog nooit iemand begraven was. De meeste overledenen van de W.A. Hoeve werden in hun vroegere woonplaats begraven. Het kwam maar zelden voor dat overleden patiënten in Zeist werden begraven. In 1934 overleden 51 patiënten en in 1935 47. Van hen werden respectievelijk negen en elf in Zeist begraven. Door de oorlogsomstandigheden konden in 1944 een twaalfstal overleden patiënten niet elders begraven worden. Zij werden daarom ter aarde besteld op de begraafplaats aan de Pleineslaan in het nog ongebruikte vak dat voor bijzondere gevallen was bestemd. Op de begraafplaats staan maar weinig grafmonumenten van vóór 1940. Het zullen er maximaal vijftien stuks zijn. Bijzonder is een ovale hardstenen grafsteen van circa 40 x 30 cm met daarop de tekst: "Onze lieveling K.H. Mallon 1902-1908". Het gaat hier duidelijk om een kindergraf. Opvallend is ook een graf waarom heen zes gietijzeren palen staan, die met elkaar verbonden zijn door een metalen ketting. Gelet op de stijlkenmerken dateert deze omheining uit de 19e eeuw en moet dus van elders afkomstig zijn. Dat er niet veel oude grafmonumenten staan, heeft natuurlijk ook te maken met de materialen waarvan de grafmonumenten eertijds werden gemaakt en het natuurlijke verval.

R.P.M. Rhoen

- 24 -

Remia Den Dolder Sauzenstad



Remia

maakt dat het smaakt

De gezelligste tafel van Nederland